

University of Groningen

Snelrecht

Bosker, Okko Jan

IMPORTANT NOTE: You are advised to consult the publisher's version (publisher's PDF) if you wish to cite from it. Please check the document version below.

Document Version

Publisher's PDF, also known as Version of record

Publication date:

1997

[Link to publication in University of Groningen/UMCG research database](#)

Citation for published version (APA):

Bosker, O. J. (1997). *Snelrecht: de generaal en speciaal preventieve effecten van sneller straffen*. s.n.

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

The publication may also be distributed here under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license. More information can be found on the University of Groningen website: <https://www.rug.nl/library/open-access/self-archiving-pure/taverne-amendment>.

Take-down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Downloaded from the University of Groningen/UMCG research database (Pure): <http://www.rug.nl/research/portal>. For technical reasons the number of authors shown on this cover page is limited to 10 maximum.

Snelrecht

In dit hoofdstuk wordt eerst besproken wat onder snelrecht wordt verstaan en wat de verschillende verschijningsvormen van snelrecht zijn. Vervolgens worden de eisen besproken, die het Wetboek van Strafvordering en het Europees Verdrag voor de Rechten voor de Mens stellen ten aanzien van de snelheid waarmee strafzaken worden afgehandeld. Daarna worden de voor- en nadelen van snelrecht besproken. Tot slot van dit hoofdstuk wordt een samenvatting gegeven en worden enkele conclusies getrokken.

2.1 Wat is snelrecht?

De term 'snelrecht' komen we in de media en de dagelijkse praktijk veelvuldig tegen.¹ In het Wetboek van Strafvordering zullen we deze term echter tevergeefs zoeken. Er bestaat dan ook geen wettelijke definitie van snelrecht. Het gevolg hiervan is dat snelrecht in de — overigens betrekkelijk schaarse — wetenschappelijke literatuur op verschillende manieren wordt omschreven. Het voor de hand liggende criterium, dat alle auteurs hanteren om snelrecht van 'gewoon' recht te onderscheiden, is de snelheid waarmee de procedure plaatsvindt. Een ruime en tautologische definitie van snelrecht is dat elke vorm van een snelle berechting snelrecht is (Cremers, 1985). Een duidelijke grens tussen snelrecht en gewoon recht wordt in deze definitie niet getrokken. Dit gebeurt wel door in de definitie een tijd te stellen waarbinnen berechting plaats moet vinden. Bijvoorbeeld door snelrecht te definiëren als een vorm van snelle berechting die in politierechterzaken kan worden toegepast (Lensing en Mulder, 1994; Ruiters en Soldaat, 1988). Bij politierechterzaken is het mogelijk om een verdachte binnen de wettelijke dagvaardingstermijn van tien dagen (265 Sv) te berechten (370 lid 1 Sv). Soms wordt pas van snelrecht gesproken als de verdachte nog op de dag waarop hij het misdrijf pleegde, of op de eerst volgende zitting, wordt gedagvaard (Corstens, 1986). Dit kan in politie- en kantonrechterzaken (370 lid 2 en 386 lid 2 Sv). Soms worden in de definitie van snelrecht naast de snelheid nog andere voorwaarden gesteld, zoals bijvoorbeeld dat de rechter de zaak op de zitting in een kort tijdsbestek

1. Naast de term snelrecht, worden ook termen als vlugrecht, bermrecht en lik-op-stuk gebruikt in de media en de dagelijkse praktijk.

en met zo weinig mogelijk formaliteiten afhandelt en dat de executie van het vonnis in onmiddellijke aansluiting op de uitspraak volgt (Remmelink, 1984). Een ander voorbeeld is dat de zaken niet zwaar, ingewikkeld en moeilijk bewijsbaar mogen zijn.

De literatuur over snelrecht heeft voornamelijk betrekking op *snelrecht voor preventieven* (Kremer, 1994). In deze vorm van snelrecht wordt de verdachte tot aan de zitting in *voorarrest*² genomen. Er zijn drie redenen waarom voorarrest in snelrecht wordt toegepast. Ten eerste bestaat soms grote twijfel of de verdachte wel op de zitting zal verschijnen, bijvoorbeeld omdat wordt aangenomen dat er vluchtgevaar is. Ten tweede kunnen de door de rechter opgelegde vonnissen soms moeilijk tenuitvoer worden gelegd. De veroordeelde moet zich bijvoorbeeld zelf melden bij een strafinrichting om zijn gevangenisstraf uit te gaan zitten. Wanneer de veroordeelde — wat meestal het geval is — niet op komt dagen, blijkt het voor justitie vaak moeilijk te zijn om hem op te sporen. Het voorarrest wordt hier toegepast als een voorschot op een door de rechter op te leggen gevangenisstraf. Dit punitieve gebruik van voorarrest wordt bijvoorbeeld toegepast bij verdachten zonder vaste woon- of verblijfplaats, drugstoeristen en illegalen. Ten derde wordt voorarrest toegepast als middel om de rechtsorde te handhaven. Justitie houdt verdachten waarvan ze verwacht dat ze opnieuw delicten zullen gaan plegen in voorarrest om criminaliteit te voorkomen.

Vrijheidsbeneming is een zwaar dwangmiddel. Van voorarrest moet daarom zo terughoudend mogelijk gebruik worden gemaakt. Dit geldt des te meer omdat de rechter zich nog over het feit moet uitspreken. De wet stelt daarom allerlei voorwaarden aan het gebruik van voorarrest. Die voorwaarden worden zwaarder naarmate het voorarrest langer duurt. De instantie die de toestemming tot het voorarrest moet geven, wordt bijvoorbeeld 'hoger' naarmate het voorarrest langer duurt. Zo oordeelt de (hulp-)officier van justitie over de inverzekeringstelling, de rechter-commissaris over de inbewaringstelling en de rechtbank over de gevangenneming en de gevangenhouding.

Zodra het verhoor door de politie is afgesloten en het in het belang van het onderzoek niet nodig is om de verdachte in verzekering te stellen, mag de verdachte in de meeste gevallen vertrekken. Maar indien de officier van justitie de verdachte toch tot de snel-

2. De wet geeft verschillende mogelijkheden om de verdachte voor de zitting vast te houden. *Voorlopige hechtenis* is een verzamelnaam voor verschillende vormen van vrijheidsbeneming die de rechter(-commissaris) kan bevelen: bewaring, gevangenneming en gevangenhouding. Hieraan voorafgaand kan tegen de verdachte door de (hulp)officier van justitie een *inverzekeringstelling* worden bevolen. De voorlopige hechtenis en de inverzekeringstelling worden samen *preventieve hechtenis* genoemd. Met *voorarrest* wordt de preventieve hechtenis plus het ophouden voor verhoor en het ophouden ter identificatie bedoeld (Reijntjes, 1994). In principe kan een verdachte preventief gehecht blijven totdat de uitspraak onherroepelijk is geworden. Dus ook na een veroordeling in eerste aanleg kan preventieve hechtenis worden toegepast.

Met *preventieven* worden in dit boek alle verdachten bedoeld die tot de zitting vast zitten. Dit kan doordat preventieve hechtenis wordt opgelegd, of doordat de verdachte op grond van de artikelen 370 lid 2 of 386 lid 2 Sv onverwijld voor de rechter wordt geleid.

recht-zitting in voorarrest wil houden, moet hij van de rechter-commissaris toestemming krijgen voor een inbewaringstelling (63 Sv). De inbewaringstelling is niet in alle gevallen mogelijk. Er moet voldaan zijn aan de limitatief in de wet genoemde gevallen en gronden (67 en 67a Sv). Theoretisch lijken de rechten van de verdachte goed gewaarborgd door de toetsing van de rechter-commissaris aan deze gevallen en gronden. In de praktijk is het echter niet zo moeilijk om de gevallen en gronden te construeren en te motiveren. Het is meer een kwestie van het hanteren van de juiste formuleringen dan dat werkelijk wordt waargemaakt dat de preventieve hechtenis nodig en legitiem is. "Als het schip van de preventieve hechtenis de juiste vlag voert, dan wordt niet nader onderzocht of deze ook de juiste lading dekt" (Abspoel, 1974, p. 146).

Recentelijk wordt steeds vaker *snelrecht bij niet-preventieven* toegepast. De verdachte wordt bij deze vorm van snelrecht niet in voorarrest genomen, maar mag vertrekken nadat hem een dagvaarding is uitgereikt. Vaak wordt voor deze vorm van snelrecht de term 'lik-op-stuk' of 'AU' gebruikt, waarbij AU staat voor aanhouden en uitreiken. Snelrecht voor niet-preventieven kan zowel betrekking hebben op zaken die door de rechter worden afgedaan (vonnis), als op zaken die door het OM of de politie worden afgedaan (transactie).

Snelrecht wordt zowel incidenteel als meer 'regulier' toegepast. *Incidenteel* wordt snelrecht gebruikt om een acuut (orde)probleem aan te pakken. Hiermee wil justitie een duidelijk signaal geven dat bepaald gedrag ontoelaatbaar is en dat daartegen strikt wordt opgetreden. Deze vorm van snelrecht wordt bijvoorbeeld toegepast bij risico-wedstrijden in het betaalde voetbal en bij de TT in Assen. Ook bij de Eurotop in de zomer van 1997 is snelrecht gebruikt voor de ordehandhaving. Een ander voorbeeld is het (dreigen met) gebruik van snelrecht om plunderingen in geëvacueerde gebieden te voorkomen bij de vermeende watersnood in het voorjaar van 1995. Een curieus voorbeeld van incidenteel gebruik van snelrecht is de bestrijding van een 'plaag van eetpiraterij'. In de zomer van 1995 bezorgden enkele 'eetpiraten' de Groninger horeca overlast door in restaurants te dineren zonder te betalen. Aanvankelijk kon de politie hiertegen weinig uitrichten, maar door snelrecht toe te passen, kreeg de politie meer armslag om op te treden. Via snelrecht kon de eetpiraat snel door de rechter worden veroordeeld en eenmaal veroordeeld, kon de eetpiraat in bewaring worden gesteld als hij in herhaling viel.³ Snelrecht wordt *regulier* toegepast om meer structurele problemen aan te pakken. Een bekend voorbeeld van reguliere toepassing van snelrecht is het sinds 1983 in Amsterdam toegepaste snelrecht, dat door het grote aandeel van (drugs)toeristen en illegalen ook wel 'asielzoeker-snelrecht' wordt genoemd. Het is de bedoeling om de verdachten binnen de termijn van de inbewaringstelling voor de rechter te brengen. De ver-

3. Indien de verdachte minder dan vijf jaren geleden onherroepelijk voor flessentrekkerij is veroordeeld, kan er een grond zijn voor voorlopige hechtenis (67a lid 2 onder 3 Sv).

dachten, vaak zonder vaste woon- of verblijfplaats, hebben daardoor minder kans hun straf te ontlopen. Andere voorbeelden van regulier snelrecht zijn de AU-projecten. Met de 'AU-werkwijze' probeert justitie om de lange doorlooptijden in het strafproces te verkorten. De kern van de AU-werkwijze is dat de verdachte reeds op het politiebureau de dagvaarding krijgt voor de zitting, die enkele weken later plaats zal vinden. Dit heeft een aantal procedurele en organisatorische voordelen. Het belangrijkste procedurele voordeel is dat alle dagvaardingen in persoon worden betekend. Hierdoor worden de vonnissen — ook bij verstekzaken — veertien dagen na vonniswijzing onherroepelijk en kunnen daarna tenuitvoer worden gelegd. De belangrijkste reden voor vertraging bij de tenuitvoerlegging van vonnissen wordt daardoor opgelost. Op deze en andere voordelen van de AU-werkwijze wordt verderop nog uitgebreid ingegaan. De AU-werkwijze die in het begin van de jaren negentig voor het eerst in het noordelijk ressort op experimentele wijze op grote schaal is ingevoerd, bleek succesvol te zijn (Albers en Bloem, 1994; Bosker, 1995). Daarna is de AU-werkwijze in steeds meer arrondissementen ingevoerd. Inmiddels is in elk arrondissement de AU-werkwijze ingevoerd.⁴ Het beleid van justitie is erop gericht om op termijn de helft van de strafzaken door middel van de AU-werkwijze af te handelen (OM, 1996).

Samenvattend kan worden gesteld dat snelrecht zoveel verschijningsvormen heeft, dat het moeilijk is om een bevredigende definitie te geven. Meestal wordt met snelrecht weinig meer bedoeld dan dat zaken sneller worden afgehandeld dan in het 'gewone' strafproces. Van snelrecht bestaan twee hoofdvarianten: snelrecht voor preventieven en snelrecht voor niet-preventieven. Bij snelrecht voor preventieven worden de verdachten tot aan de zitting vastgehouden. De zitting vindt dan binnen de maximale bewaringstermijn van tien dagen plaats. Bij snelrecht voor niet-preventieven verlaat de verdachte na verhoor het politiebureau met een dagvaarding voor een zitting die enige weken later plaats zal vinden. Van deze AU-werkwijze wordt steeds vaker gebruik gemaakt.

2.2 De juridische snelheidslimieten: hoe snel mag snelrecht?

De snelheid in het strafproces is niet ongelimiteerd. In het Wetboek van Strafvordering en in internationale verdragen worden rechten aan de verdachte toegekend, waardoor de snelheid in het strafproces wordt begrensd. Het Wetboek van Strafvordering begrenst de snelheid door te eisen dat een minimum-dagvaardingstermijn in acht wordt genomen. In het internationale recht — met name artikel 6 EVRM — worden verdedigingsrechten aan de verdachte toegekend, die de mogelijkheden tot het toepassen van snelrecht kunnen begrenzen. In deze paragraaf wordt besproken wat de praktische gevolgen zijn

4. De AU-projecten verschillen per arrondissement (Albers en Gooren, 1996).

van de minimum-dagvaardingstermijn en van artikel 6 EVRM voor het toepassen van snelrecht.⁵

2.2.1 Wetboek van Strafvordering: de minimum-dagvaardingstermijn

De minimum-dagvaardingstermijn is de tijd die minimaal in acht genomen moet worden tussen het betekenen van de dagvaarding en de terechtzitting. Deze tijd kan de verdachte gebruiken om zich goed voor te bereiden op zijn verdediging. Hij kan bijvoorbeeld getuigen à décharge opsporen of de zaak goed doorspreken met zijn advocaat. Ook kan hij eventueel voorzieningen treffen met betrekking tot zijn werk en dergelijke om de zitting bij te kunnen wonen. De lengte van de minimum-dagvaardingstermijn is afhankelijk van het soort rechter dat de zaak behandelt.

Bij de *rechtbank (meervoudige kamer)* geldt een minimum-dagvaardingstermijn van tien dagen (265 lid 1 Sv). Echter, zo stelt het eerste lid verder, wanneer de rechter-commissaris bevelen heeft gegeven in het kader van de handhaving van de openbare orde, bedraagt de dagvaardingstermijn tenminste vier dagen. De dagvaardingstermijn kan worden verkort wanneer de verdachte daar toestemming voor geeft (265 lid 2 Sv). Wanneer de minimum-dagvaardingstermijn niet in acht wordt genomen, moet de rechter de zitting schorsen, tenzij de verdachte is verschenen en redelijkerwijs niet in zijn verdediging kan worden geschaad door voortzetting van de zitting (265 lid 3).

Bij de *politierechter* bedraagt de minimum-dagvaardingstermijn drie dagen (370 lid 1 Sv). Wanneer de verdachte (overeenkomstig artikel 53 Sv) op heterdaad is betrapt, kan hij gedagvaard worden om op dezelfde dag of op de eerst volgende zitting te verschijnen (370 lid 2 Sv).⁶ De verdachte kan ook bij de politierechter instemmen met een verkorte dagvaardingstermijn (265 lid 2 Sv).⁷

Het is, zoals gezegd, van belang om een onderscheid te maken tussen snelrecht voor preventieven en voor niet-preventieven.

Bij snelrecht voor niet-preventieven — althans bij de AU-werkwijze — zijn de dagvaardingstermijnen doorgaans (aanzienlijk) langer dan de minimum-dagvaardingstermijn. In de praktijk vormt de minimum-dagvaardingstermijn dan ook geen belemmering voor het gebruik van deze vorm van snelrecht.

5. Den Hartog (1992) heeft hierover uitgebreid geschreven in haar proefschrift 'Artikel 6 EVRM: grenzen aan het streven de straf eerder op de daad te doen volgen'.
6. Een soortgelijke regeling geldt voor de kantonrechter (de kantonrechter behandelt voornamelijk overtredingen). Op grond van artikel 386 lid 2 Sv kan de verdachte onverwijld een oproeping uitgereikt krijgen door de opsporingsambtenaar om nog dezelfde dag op de zitting te verschijnen.
7. Artikel 367 Sv bepaalt dat de procedure van de meervoudige kamer ook van toepassing is op de procedure van de politierechter, tenzij in de artikelen 367-381 een uitzondering wordt gemaakt. Aangezien dat ten aanzien van artikel 265 lid 2 en 3 niet is gebeurd, gelden deze leden ook voor de procedure bij de politierechter.

Bij snelrecht voor preventieven kan de minimum-dagvaardingstermijn wel een belangrijke rol spelen.⁸ In het geval van een betrapting op heterdaad kan de verdachte *onverwijld* voor de politierechter worden geleid. Deze zeer snelle vorm van berechting wordt bijvoorbeeld weleens toegepast bij risicowedstrijden in het betaald voetbal. Wanneer de verdachte buiten heterdaad is aangehouden en dus niet op grond van de regeling van artikel 370 lid 2 Wetboek van Strafvordering nog op dezelfde dag voor de rechter kan worden geleid, kan de verdachte alleen tot de zitting worden vastgehouden door hem in bewaring te stellen. De rechter-commissaris zal hiervoor toestemming moeten geven. De rechter-commissaris kan aan de verdachte vragen of hij instemt met een kortere dagvaardingstermijn. Wanneer de verdachte niet met de kortere termijn instemt, kan dat voor hem betekenen dat hij langer in bewaring moet blijven.

Aan de ene kant biedt de wet door het stellen van een minimum-dagvaardingstermijn de verdachte voldoende tijd om zich goed op zijn verdediging voor te bereiden. Aan de andere kant geeft de wet aan het openbaar ministerie de mogelijkheid om in bepaalde gevallen de verdachte zeer snel voor de (politie)rechter te brengen. Wanneer de verdachte meent dat hij te weinig tijd heeft gehad om zijn verdediging voor te bereiden, resteren in principe twee mogelijkheden⁹ om meer tijd te verkrijgen. Ten eerste kan de verdachte een *bezwaarschrift tegen de dagvaarding* indienen (262 Sv). De politierechter behandelt het bezwaarschrift voorafgaand aan de zitting (371 sub c). Komt hij de tot het oordeel dat de verdachte niet ontvankelijk is, of het bezwaar ongegrond is, dan kan de behandeling van de zaak direct daarna beginnen. Ten tweede kan de verdachte bij zijn eerste verschijning op de zitting in het belang van zijn verdediging verzoeken het

8. Gedurende korte tijd — van 1 mei 1992 tot 1 augustus 1993 — moest ook bij de politierechter een dagvaardingstermijn van minimaal tien dagen in acht worden genomen. De termijn van drie dagen was afgeschaft in een streven naar een uniforme dagvaardingstermijn voor alle commune misdrijven. Het snelrecht voor preventieven kon nu vrijwel niet meer worden toegepast. Voordat de zitting plaats kon vinden, zou de verdachte op vrije voeten gesteld moeten worden, omdat de bewaringstermijn zou zijn verstreken. Slechts op twee manieren bleef snelrecht voor preventieven mogelijk. Ten eerste door toestemming van de verdachte voor een kortere dagvaardingstermijn. Ten tweede door toestemming van de rechtbank tot gevangenhouding. De Memorie van Toelichting (Bijl. hand. 1992-1993, 22962, nr. 3) bij de herinvoering van de verkorte dagvaardingstermijn bij de politierechter stelt dat het structureel moeten vragen van toestemming aan de verdachte op principiële en praktische bezwaren stuit. Bovendien wordt de verwachting uitgesproken dat de advocaten zouden adviseren deze toestemming te onthouden. Volgens de Memorie van Toelichting is het ook ongewenst dat steeds toestemming gevraagd moet worden aan de rechtbank tot gevangenhouding van de verdachte omdat dit leidt tot een substantiële werkdrukverzwaring en extra kosten.
9. Ook het instellen van *hoger beroep* wordt wel genoemd als mogelijkheid om extra voorbereidingstijd te krijgen. De dagvaardingstermijn in hoger beroep is minimaal tien dagen (413 lid 2 Sv). Deze optie is onwenselijk omdat de verdachte in dat geval maar één keer een 'echte' rechterlijke beoordeling over de feiten kan krijgen.

onderzoek ter zitting te *schorsen* (375 Sv). De rechter beslist of de zaak wordt geschorst.¹⁰

2.2.2 Internationaal recht: artikel 6 EVRM¹¹

Het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (EVRM) stelt aanvullende eisen aan de Nederlandse strafrechtpleging. In artikel 6 lid 1 van het EVRM wordt aan iedereen tegen wie een vervolging is ingesteld het recht op een 'eerlijk proces' toegekend. In dit artikel worden eisen aan de procedure gesteld, waaraan moet zijn voldaan om van een eerlijk proces te kunnen spreken. Van belang voor het snelrecht zijn vooral de eisen van artikel 6 lid 3 onder b EVRM:

Iedereen tegen wie een vervolging is ingesteld heeft in het bijzonder de volgende rechten:

- *te beschikken over de tijd en faciliteiten die nodig zijn voor de voorbereiding van zijn verdediging.*

Naast het recht op voldoende tijd en faciliteiten voor voorbereiding van de verdediging stelt het EVRM nog enkele andere eisen aan de procedure, die in sommige gevallen grenzen aan de snelheid in het strafproces kunnen stellen.

- *Onverwijld, in een taal die hij verstaat en in bijzonderheden, op de hoogte te worden gesteld van de aard en reden van de tegen hem ingebrachte beschuldiging (6 lid 3 onder a EVRM).*
- *Zich zelf te verdedigen of daarbij een raadsman te hebben naar eigen keuze [...] (6 lid 3 onder c EVRM).*
- *De getuigen à charge te ondervragen [...] ondervraging van getuigen à decharge te doen geschieden [...] (6 lid 3 onder d EVRM).*
- *Zich kosteloos te doen bijstaan door een tolk [...] (6 lid 3 onder e EVRM).*
- *Het recht om ter terechtzitting aanwezig te zijn.*

De rechten van de verdachte die in artikel 6 EVRM aan de verdachte worden toegekend, moeten in het strafproces worden gewaarborgd. Hoe sneller een zaak op de zitting komt, des te groter is de kans dat deze rechten worden geschonden. Zo kan het moeilijk zijn om op tijd een raadsman of tolk beschikbaar te hebben. Ook de aanwezig-

10. Wanneer — buiten 370 lid 2 en 386 lid 2 Sv — de dagvaardingstermijn korter dan tien dagen is en de verdachte niet ter zitting verschijnt, is de rechter verplicht de zaak te schorsen.

11. In artikel 14 IVBPR (Verdrag van New York) worden soortgelijke rechten aan de verdachte toegekend als in artikel 6 EVRM. In deze paragraaf wordt alleen het EVRM besproken omdat het EVRM een grotere betekenis heeft voor de Nederlandse rechtspraak.

heid van getuigen op de zitting is moeilijker te realiseren wanneer de zitting snel plaatsvindt.

Aan de ene kant moeten de in het EVRM aan de verdachte toegekende rechten worden gerespecteerd door het OM. Maar aan de andere kant is het natuurlijk niet de bedoeling dat de verdachte ten onrechte een beroep doet op deze rechten met het enkele doel het strafproces te vertragen. Het is aan de rechter om te beslissen of de behandeling ter zitting wordt uitgesteld. In het algemeen is het niet mogelijk om precies vast te stellen hoe snel een verdachte volgens het EVRM voor de rechter mag worden gebracht. Dat hangt af van de concrete omstandigheden van de zaak (Den Hartog, 1992). De complexiteit speelt daarbij een belangrijke rol. In grote lijnen kan het volgende gezegd worden:

De *minimum-dagvaardingstermijn van tien dagen* (265 Sv) geeft in het algemeen voldoende gelegenheid om de rechten van artikel 6 EVRM te eerbiedigen, maar in bijzondere gevallen — bijvoorbeeld een zeer complexe zaak of een essentiële getuige die met vakantie is — kan de dagvaardingstermijn toch te kort te zijn.

Bij de *minimum-dagvaardingstermijn van drie dagen* bij de politierechter zal de voorbereidingstijd meestal ook lang genoeg zijn, maar de kans dat de verdachte zijn verdediging niet goed kan voorbereiden, is hier groter. De verdachte kan om meer voorbereidingstijd te krijgen de rechter verzoeken om het onderzoek ter terechtzitting te schorsen (375 Sv).

Wanneer verdachten *onverwijld* voor de rechter worden gebracht (370 lid 2 en 386 lid 2 Sv) is de kans de verdachte zich niet voldoende heeft kunnen voorbereiden op zijn verdediging het grootst.

De jurisprudentie dient een antwoord te geven op de vraag hoeveel voorbereidingstijd het EVRM eist, of met andere woorden op welk moment de snelheid in het strafproces te hoog is. Terzake zijn twee arresten geweest (Hof Amsterdam, 15 juli 1985, NJ 1985, 912; Hof Leeuwarden, 21 juli 1994, NJ 1994, 697).¹² In de eerste zaak was het volgende van belang. Op 23 oktober 1984 werd in Amsterdam een kraakpand ontruimd. De juridische afhandeling werd van tevoren voorbereid. Cellen waren beschikbaar, advocaten gewaarschuwd en de politierechter was aanwezig. De verdachten werden voor de volgende dag gedagvaard. De advocaten, die pas in de avond te horen kregen dat er snelrecht zou worden toegepast, kregen slechts kort (in sommige gevallen niet meer dan enkele minuten) de tijd om met hun cliënt de verdediging voor te bereiden, terwijl het de advocaten niet mogelijk was om onder vier ogen met hun cliënt te spreken. De verdachten klaagden op het politiebureau en op de zitting over gebrek aan tijd.

12. Ten tijde van het wijzen van deze arresten was niet ontvankelijkheid van het OM de sanctie op het niet in acht nemen van de eis van artikel 6 EVRM dat de verdachte voldoende voorbereidingstijd moet hebben. Inmiddels zal een niet ontvankelijk van het OM nog slechts in uitzonderlijke gevallen uitgesproken worden. Het verzuim zal nu in meeste gevallen worden hersteld.

De officier van justitie werd niet ontvankelijk verklaard in zijn vervolging, omdat “[het heeft ontbroken aan] de mogelijkheid van rustig overleg tussen de verdachte en de raadslieden voor beraad over de wijze waarop de verdediging gevoerd zou moeten worden en over de daartoe aan te wenden middelen. Enkele minuten tot een half uur zijn onder dergelijke omstandigheden te weinig om van een adequate verdediging te kunnen spreken.” In de tweede zaak was het volgende aan de hand. De verdachte was aangehouden en bevond zich op het hoofdbureau van politie te Groningen. De raadsman kon, op het moment waarop hij het procesverbaal nog niet goed had bestudeerd, slechts ongeveer tien minuten met de verdachte spreken voordat op diezelfde dag de terechtzitting in het politiebureau aanving. Het hof overwoog: “[...] dat het onder deze omstandigheden heeft ontbroken aan de mogelijkheid van rustig overleg tussen verdachte en zijn raadsman en dat hun onvoldoende tijd ter beschikking heeft gestaan voor beraad over de wijze waarop de verdediging gevoerd zou moeten worden en over de daartoe aan te wenden middelen. Het openbaar ministerie heeft aldus bij de uitoefening van de hem in artikel 370 van het Wetboek van Strafvordering toegekende bevoegdheid, om de verdachte te dagvaarden om nog op de dag zelve voor de politierechter te verschijnen, voormelde verdragsbepaling [6 EVRM] niet in acht genomen. Dit gebrek aan faciliteiten voor rustig overleg en voldoende voorbereidingstijd rechtvaardigt echter nog geen niet-ontvankelijkverklaring van het openbaar ministerie in de vervolging, nu de raadsman geen gebruik heeft gemaakt van de hem ten dienste staande mogelijkheid om te trachten zich de nodige faciliteit en tijd te verschaffen door met een beroep op artikel 375 van het Wetboek van Strafvordering ter terechtzitting aan de politierechter te vragen om uitstel in het belang van de verdediging. [...] Het betrof een betrekkelijk eenvoudige zaak en een uitstel van één tot twee uur zou daarom ruim voldoende zijn voor grondige bestudering van het dossier, voor bespreking met de verdachte en voor overleg met hem over de wijze waarop de verdediging zou moeten worden gevoerd. De politierechter zou onder dergelijke omstandigheden aan zo’n verzoek om uitstel moeten voldoen.”

Uit deze uitspraken¹³ moet worden afgeleid dat een verdachte bij een eenvoudige zaak snel mag worden berecht. Een voorbereidingstijd van tien minuten is weliswaar te kort, maar een voorbereidingstijd van één tot twee uur volstaat. Bij een complexe zaak zal de verdachte meer voorbereidingstijd moeten worden gegund.

13. Dit zijn uitspraken van de (lagere) nationale rechter. Het Europese Hof voor de Rechten van de Mens in Straatsburg maakt uiteindelijk uit onder welke omstandigheden het recht op voldoende voorbereidingstijd en -faciliteiten, zoals door artikel 6 EVRM geëist, door een te snelle procedure niet meer in acht wordt genomen. Op dit moment is hierover door dit Hof nog geen uitspraak gedaan.

2.2.3 De praktische gevolgen van snelheidslimieten voor snelrecht

In het Wetboek van Strafvordering en in het EVRM worden rechten aan de verdachte toegekend die een rem kunnen zetten op de snelheid in het strafproces. Maar in de praktijk zal het gebruik van snelrecht nauwelijks door deze juridische snelheidslimieten worden belemmerd. Snelrecht wordt immers meestal toegepast in de politierechterprocedure: zaken zijn bewijstechnisch meestal relatief eenvoudig en verdachten hebben meestal bekend of zijn op heterdaad betrapt. Zelfs in het geval dat de verdachte nog dezelfde dag voor de rechter wordt gebracht, zullen de rechten van de verdachte op voldoende tijd en faciliteiten voor zijn verdediging niet gauw worden geschonden. Wanneer de verdachte voldoende tijd krijgt om zich in rustig overleg met de advocaat voor te bereiden — bij een eenvoudige zaak zal één tot twee uur meestal wel voldoende zijn — ontstaan geen problemen voor deze zeer snelle vorm van berechten. Wanneer de minimum-dagvaardingstermijn van drie dagen bij de politierechter of van tien dagen bij de rechtbank in acht wordt genomen, ligt strijd met artikel 6 EVRM nog minder voor de hand. Bij de AU-werkwijze, waar meestal een dagvaardingstermijn van enkele weken wordt gehanteerd, kan nauwelijks strijd met het EVRM bestaan. Geconcludeerd kan worden dat de juridische snelheidslimieten in de praktijk nauwelijks een belemmering vormen voor het gebruik van snelrecht.

2.3 De voor- en nadelen van snelrecht

De strafrechtspleging verandert voortdurend als gevolg van maatschappelijke ontwikkelingen. Bij de invoering van veranderingen in de strafrechtspleging worden altijd diverse argumenten pro en contra aangevoerd. De aangevoerde argumenten hebben vooral betrekking op twee met de criminele politiek verbonden aspecten: rechtsbescherming en instrumentaliteit. Tussen beide aspecten bestaat een zeker spanningsveld. In de geschiedenis heeft de nadruk nu eens meer op de rechtsbescherming dan weer meer op de instrumentaliteit gelegen. Een derde aspect, dat in de twintigste eeuw naast de rechtsbescherming en de instrumentaliteit steeds belangrijker is geworden in de criminele politiek, is het efficiëntie-denken. De geschiedenis van deze aspecten wordt kort geschetst.¹⁴ Ten tijde van de Verlichting kwam de nadruk op het aspect van de rechtsbescherming te liggen. De visie dat de individuele burger moest worden beschermd tegen de macht van de staat, kwam vooral tot uiting in de drie grote beginselen van het strafrecht: het legaliteitsbeginsel, het schuldbeginsel en het proportionaliteitsbeginsel. De stroming die zich heeft ingezet voor de daaruit voortvloeiende strafrechthervormingen, staat nu bekend als de Klassieke School. Aan het einde van de negentiende eeuw, met name door de oprichting van de Moderne Richting, kwam de nadruk op het instru-

14. De schets is voornamelijk gebaseerd op R. Foqué en A.C. 't Hart (1990) en de bijdragen van D.W. Steenhuis en A.A.G. Peters in J.J.M. van Dijk et al. (eds). (1986).

mentele aspect te liggen. De visie in de Moderne Richting dat de criminaliteit zou kunnen worden opgelost indien de oorzaken van de criminaliteit door de sociale wetenschappen, waaronder de criminologie, zouden zijn blootgelegd kwam vooral tot uitdrukking in de preventie-gedachte. Speciale preventie werd als het belangrijkste doel van het strafrecht beschouwd. De dader moest, als het enigszins mogelijk was, 'behandeld', 'verbeterd', 'geresocialiseerd' worden, opdat hij in de toekomst niet opnieuw een misdrijf zou begaan. Waar in de Klassieke School de nadruk lag op de bescherming van de burger tegen de macht van de staat, stond in de Moderne Richting de bescherming van de maatschappij tegen de misdadiger centraal. In de twintigste eeuw, en dan vooral in de tweede helft, nam het aantal strafzaken sterk toe. Capaciteitsproblemen bij politie en justitie werden hierdoor groter. De noodzaak om iets aan de capaciteitsproblemen te doen, heeft voor het efficiëntie-denken een steeds belangrijker plaats in de criminele politiek ingeruimd. Het invoeren van snelrecht is één van de maatregelen waarmee wordt geprobeerd om de efficiëntie te vergroten.¹⁵

Het invoeren van snelrecht heeft voor- en nadelen. Deze hebben te maken met de aspecten rechtsbescherming, instrumentaliteit en efficiëntie-denken. Aan de hand van deze driedeling zullen de voor- en nadelen worden besproken. Daarna komen nog enkele voor- en nadelen aan de orde, die los staan van deze driedeling.

2.3.1 Rechtsbescherming

Een nadeel van het toepassen van snelrecht is dat de rechten van de verdachte kunnen worden beperkt. Het gaat hierbij met name om het recht op voldoende tijd om de verdediging voor te bereiden, het risico om ten onrechte in voorarrest te moeten blijven en het recht op een gelijke behandeling.

In theorie kan de terechtzitting in snelrecht zo snel plaatsvinden dat het recht van de verdachte op voldoende tijd en faciliteiten om zijn verdediging voor te kunnen bereiden, wordt geschonden. In paragraaf 2.2 is echter reeds aangetoond dat dit in de praktijk niet gauw het geval zal zijn, zeker niet bij de AU-werkwijze.

Een ander risico bij het toepassen van snelrecht voor preventieven is dat verdachten ten onrechte in voorarrest moeten blijven.¹⁶ Bij de AU-werkwijze speelt dit echter eveneens geen rol.

Verder bestaat in snelrecht het gevaar dat het strafrecht niet voor een ieder op dezelfde wijze wordt toegepast en ongelijkheid ontstaat in de zwaarte van de straf. Deze ongelijkheid zou op twee manieren kunnen ontstaan. Aan de ene kant zouden daders in snelrecht minder zwaar worden gestraft dan daders in een reguliere procedure, omdat

15. In hoofdstuk 1 zijn de belangrijkste maatregelen beschreven.

16. Buiten snelrecht is de dagvaardingstermijn langer. Een verdachte blijft daardoor minder snel tot de zitting in voorarrest. Zie hierover paragraaf 2.1.

de bij de politierechter een strafplafond van zes maanden geldt en de politierechter bij (een combinatie van) zware zaken niet snel gebruik zal maken van de mogelijkheid om de zaak te verwijzen naar de meervoudige kamer van de rechtbank, die een zwaardere straf op kan leggen (van der Horst, 1993). In dergelijke gevallen zou de verdachte er in snelrecht 'makkelijker' vanaf komen dan wanneer hij voor de meervoudige kamer zou zijn gedagvaard. Dit gevaar van rechtsongelijkheid door het toepassen van snelrecht is niet erg reëel, omdat bij (een combinatie van) zware zaken normaliter geen snelrecht zal worden toegepast. Aan de andere kant zouden daders in snelrecht juist zwaardere straffen kunnen krijgen, omdat straffen lichter uitvallen naarmate meer tijd is verlopen vanaf het plegen van het delict. Het tijdsverloop heeft een matigende werking op de strafzwaarte. In snelrecht, zeker bij de AU-werkwijze, zal hiervan echter nauwelijks sprake kunnen zijn omdat om de zwaarte van de straf veelal aan de hand van tabellen wordt bepaald.

Wanneer deze argumenten worden samengenomen, dan kan worden geconcludeerd dat de rechten van de verdachte door het gebruik van snelrecht in theorie kunnen worden beperkt. Maar in de praktijk zal dat nauwelijks het geval zijn en zeker niet bij de AU-werkwijze, waarbij de dagvaardingstermijn enkele weken bedraagt.

2.3.2 Preventie

Een belangrijk voordeel dat van snelrecht wordt verwacht, is dat de preventieve werking van het strafrecht erdoor verbetert. Bij preventie wordt vaak een onderscheid gemaakt tussen speciale en generale preventie. Speciale preventie betekent dat een dader niet recidiveert doordat hij is gestraft. Generale preventie betekent dat door het straffen van daders anderen ervan worden weerhouden om misdrijven te plegen.

In het algemeen is er overeenstemming over dat snel straffen een gunstig effect heeft op zowel de speciaal preventieve werking van het strafrecht¹⁷ (Den Hartog, 1992; Strafrecht met beleid, 1990; Clark, 1988; Van der Werff, 1979) als de generaal preventieve werking van het strafrecht (Den Hartog, 1992; Gibbs, 1975; Andenaes, 1974; Van Veen 1949).

Er zijn diverse mechanismen werkzaam, waardoor sneller straffen een speciaal en generaal preventief effect teweeg kan brengen. De belangrijkste zijn afschrikking en

17. Het is ook mogelijk dat snelrecht in preventief opzicht minder effectief is, omdat verdachten in de periode tot aan de zitting niet zo gauw opnieuw een delict plegen, bijvoorbeeld in de hoop een lagere straf te krijgen of door de disciplinerende werking die kan uitgaan van het contact met een advocaat.

normering.¹⁸ Afschrikking houdt in dat iemand uit angst voor straf afziet van crimineel gedrag. Dit wordt de negatieve werking van straffen genoemd. Normering houdt in dat een remmende invloed uitgaat op crimineel gedrag, omdat door te straffen de in de samenleving geldende normen en regels worden geleerd of versterkt. Dit wordt de positieve werking van straffen genoemd. Dat de snelheid van straffen van belang is voor de afschrikkende werking van het strafrecht, vindt steun in de afschrikkingstheorie. Deze klassieke straftheorie stelt dat een straf het meest effectief is indien ze *zwaar* is, *zeker* is en *snel* volgt op het criminele gedrag. De afschrikkingstheorie is vooral bekend geworden door de geschriften van Beccaria en Bentham in de achttiende eeuw. Zij gingen uit van het idee dat een mens crimineel gedrag achterwege zal laten, indien de kosten van de straf hoger zijn dan de opbrengsten verkregen door crimineel gedrag. Over de reden waarom snelheid van straffen van belang zou zijn voor de effectiviteit van straffen verschillen zij enigszins van mening. Volgens Bentham worden het ongenoegen en de kosten van de straf hoger indien sneller wordt gestraft. Volgens Beccaria is snelheid bij het straffen van belang omdat dan gemakkelijker de associatie wordt gelegd tussen crimineel gedrag en straf. Door deze associatie komt automatisch de gedachte aan straf op zodra iemand aan een criminele gedraging denkt. Omdat de kosten van straf direct in gedachten komen als aan een criminele gedraging wordt gedacht, laat iemand zich afschrikken.

De normeringstheorie gaat uit van de gedachte dat het strafrecht pas effectief kan zijn, indien de burgers de in de maatschappij geldende normen en regels kennen en overtuigd zijn dat naleving ervan belangrijk is (Gibbs, 1975; Andenaes, 1974). Bij normering wordt een onderscheid gemaakt tussen normvorming en normversterking (Van Veen, 1985/1949). Bij normvorming wordt door te straffen een onbekende norm of regel geleerd. Bij normversterking wordt er door te straffen steeds weer op gewezen dat een norm of regel belangrijk is en moet worden nageleefd. De snelheid van straffen wordt voor de normerende werking van het strafrecht van belang geacht, omdat anders de in de straf besloten liggende 'boodschap' niet wordt begrepen, of omdat anders het gevaar bestaat dat de dader of de burgers het verband tussen het delict en de straf niet meer kunnen leggen (Van Veen, 1985/1949; Nagel, 1977).

De afschrikkingstheorie en de normeringstheorie worden steeds aangehaald om de effectiviteit van straffen te verklaren (bijvoorbeeld: Steenhuis, 1988; Rimmelink, 1984). Ook in het justitiële beleid worden deze straftheorieën aangehaald ter ondersteuning van beleidsvoornemens (bijvoorbeeld: Strafrecht met beleid, 1990).

18. Met preventieve effecten wordt hier bedoeld dat crimineel gedrag achterwege blijft doordat de strafrechtelijk reactie het gedrag van de dader of van andere personen verandert. Preventieve effecten worden ook op andere manieren dan gedragsbeïnvloeding nagestreefd, zoals technopreventie, voorkomen van eigenrichting en selectieve onschadelijkmaking door bepaalde mensen op te sluiten (incapacitatie).

Hier moet er nogmaals nadrukkelijk op worden gewezen dat de gedachte dat sneller straffen een speciaal en generaal preventief effect heeft, een *veronderstelling* is. Weliswaar bestaat over de preventieve werking van sneller straffen grote overeenstemming, maar empirisch onderzoek waarmee deze veronderstelling zou kunnen worden onderbouwd, is schaars. De factor snelheid is in de criminologische literatuur wel een 'vergeten variabele' genoemd (Clark, 1988; Selke, 1983).

2.3.3 Efficiëntie

Een ander belangrijk voordeel dat van het invoeren van snelrecht wordt verwacht, is dat de efficiëntie van de strafrechtpleging verbetert; met name bij de AU-werkwijze, omdat deze op grote schaal kan worden toegepast.¹⁹ De efficiëntie-voordelen in de AU-werkwijze worden behaald door procedurele en organisatorische veranderingen. Een voordeel van snelrecht is dat door de verbetering van de efficiëntie de capaciteitsproblemen verminderen.

Het belangrijkste procedurele voordeel van snelrecht is dat de *betekeningsproblematiek* verdwijnt. Waarom dit zo is, kan het best worden uitgelegd door eerst in grote lijnen de gebruikelijke gang van zaken (buiten snelrecht) te beschrijven en daarna in te gaan op de veranderingen in de AU-werkwijze. De reguliere werkwijze is dat de politie de verdachte verhoort en dat deze na afsluiting van het verhoor mag vertrekken. De politie stelt het procesverbaal op en stuurt dit naar het OM, dat vervolgens de beslissing neemt tot dagvaarden, transigeren of seponeren. Indien de verdachte voor de rechter wordt gedaagd, moet hem een dagvaarding worden betekend. De betekening hoeft niet in persoon te gebeuren. De dagvaarding is bijvoorbeeld ook rechtsgeldig betekend indien de dagvaarding wordt uitgereikt aan iemand die zich op het adres bevindt waar de verdachte woonachtig is en die bereid is om de dagvaarding onverwijld aan de verdachte te geven (588 Sv). Dit is niet in alle gevallen mogelijk, bijvoorbeeld omdat de verdachte geen vaste woon- of verblijfplaats heeft. Indien de dagvaarding geldig is betekend en de verdachte niet op de zitting verschijnt, zal de rechter een verstekvonnis wijzen. Een vonnis kan pas tenuitvoer worden gelegd, indien er geen rechtsmiddelen meer openstaan (557 lid 1 Sv). Het vonnis moet met andere woorden eerst onherroepelijk zijn geworden. Bij een verstekvonnis, waarbij de dagvaarding niet in persoon is betekend, wordt het vonnis doorgaans onherroepelijk veertien dagen nadat zich omstandigheden hebben voorgedaan waar uit voortvloeit dat de verdachte het vonnis bekend is. Gedurende deze veertien dagen kan de veroordeelde in hoger beroep gaan (408 lid 1 sub b Sv). In de meeste gevallen zal de verdachte bekend raken met het verstekvonnis doordat het vonnis hem wordt betekend. Het verstekvonnis wordt zo spoedig mogelijk aan de

19. Snelrecht, waarbij de verdachte tot de zitting in voorarrest blijft, wordt relatief zo weinig toegepast dat de efficiëntieverbeteringen voor de strafrechtpleging slechts marginaal zijn.

verdachte betekend (366 lid 1 Sv). Maar bij verdachten waar de betekening van de dagvaarding in persoon niet mogelijk was, zal het betekenen van het vonnis vaak ook problematisch zijn. In hoger beroep herhalen de problemen zich (415 Sv). De niet-onherroepelijke vonnissen, die het gevolg zijn van niet in persoon betekende dagvaardingen, zijn een van de belangrijkste redenen voor de verstopping van het justitiële apparaat en de traagheid bij de tenuitvoerlegging van straffen (Mol, 1994).²⁰

De cruciale verbetering in de AU-werkwijze is dat het OM reeds een beslissing over de vervolging neemt, wanneer de verdachte nog in de macht van politie en justitie is. De verdachte krijgt de dagvaarding in persoon betekend, voordat hij mag vertrekken.²¹ Meestal zal dat op het politiebureau zijn, nadat het verhoor is afgerond. Het grote voordeel hiervan is dat een vonnis, ook een verstekvonnis, uiterlijk veertien dagen na de uitspraak onherroepelijk wordt en dat de straf daarna tenuitvoer kan worden gelegd, tenzij een rechtsmiddel is ingesteld.²² De belangrijkste verdragingsbron bij de tenuitvoerlegging van straffen is daardoor verdwenen.²³ Het kabinet is in 1996 akkoord gegaan met een wetsvoorstel waarin het mogelijk wordt dat de verdachte een verkorte tenlastelegging krijgt uitgereikt en hem wordt meegedeeld wanneer de zitting plaatsvindt. De definitieve tenlastelegging kan dan later met de post worden toegezonden. Door deze methode kan de AU-werkwijze bijvoorbeeld ook gebruikt worden in zaken waar nog via een bloedonderzoek een alcoholpromillage moet worden vastgesteld (Stc., 1996, 72). De efficiëntie zou nog kunnen worden verbeterd door ook bij zaken in hoger beroep de dagvaardingen in persoon te betekenen.

De AU-werkwijze gaat gepaard met een aantal *organisatorische veranderingen* die, zowel bij de politie als bij het OM, gunstige effecten hebben op de efficiëntie. De efficiëntie wordt bij de politie op twee punten verbeterd. Ten eerste doordat het OM direct een beslissing over de vervolging neemt op het moment dat de verdachte zich nog op het politiebureau bevindt. De zaken die het OM niet zal vervolgen, worden dan direct geseponneerd. Van deze zaken hoeft geen (volledig) procesverbaal meer te worden opgemaakt, hetgeen veel tijd en moeite bespaart. Van zaken die wel zullen worden vervolgd, moet de politie een procesverbaal opmaken. Maar omdat de informatie nog vers in het geheugen ligt, valt te verwachten dat dit efficiënter zal gaan. Een tweede punt

20. Om een indruk van de grootte van dit probleem te geven: in 1994 stonden meer dan 50.000 niet-onherroepelijke vonnissen open.
21. Als het verhoor is afgerond duurt het een tijdje voordat de dagvaarding betekend kan worden. Er is geen juridische grond die de verdachte verplicht daarop te wachten. Er zijn mij geen gevallen bekend, waarin de verdachte na afronding van het verhoor weigert om eventjes te wachten. In de praktijk is dit probleem trouwens niet zo groot, omdat het OM de dagvaarding al gereed maakt, terwijl de politie het proces-verbaal nog (formeel) moet afronden.
22. De veroordeelde heeft nog acht dagen om een gratieverzoek in te dienen. In deze periode mag de straf nog niet tenuitvoer worden gelegd.
23. Het is overigens goed om in het oog te houden dat het in persoon betekenen van de dagvaarding in verreweg de meeste gevallen geen problemen oplevert.

waardoor de efficiëntie voor de politie toeneemt, is dat minder tijd hoeft te worden gestoken in het betekenen van stukken, omdat dat al gebeurt op het moment dat de verdachte op het bureau is. De efficiëntie bij het OM wordt verbeterd doordat de vervolgingsbeslissing direct wordt genomen en een kortere dagvaardingstermijn wordt gehanteerd. Zaken worden hierdoor sneller afgehandeld, waardoor de 'werkvoorraad' van het OM kleiner wordt (Steenhuis, 1990). Hoe groter de parketten en hoe langer de doorlooptijden, des te groter zal de efficiëntieverbetering zijn die door de AU-werkwijze tot stand kan worden gebracht.²⁴

De AU-werkwijze kan ook (onbedoelde) nadelige effecten hebben op de efficiëntie. Door de kortere tijd tussen daad en zitting kan het aantal dagvaardingen toenemen (OM, jaarverslag Noordelijk ressort, 1994). Bovendien zullen minder zaken worden gevoegd. Een (zware) recidivist zal daardoor vaker voor de rechter staan, waardoor meer zittingscapaciteit nodig is. Door deze effecten zullen de capaciteitsproblemen worden vergroot.

De efficiëntie in het strafproces wordt door de invoering van de AU-werkwijze vergroot. Maar het is de vraag of dat zal leiden tot een vermindering van de capaciteitsproblemen. Een verbeterde efficiëntie in de vervolgingsfase kan een aanzuigende werking hebben op het aantal zaken dat wordt vervolgd en dat kan weer leiden tot capaciteitsproblemen en vertraging in de executiefase.²⁵ Doordat minder zaken worden gevoegd, staat een (zware) recidivist vaker voor de rechter en valt te verwachten dat hij voor de zaken afzonderlijk in totaal meer straf zal krijgen dan wanneer de zaken zouden zijn gevoegd in de reguliere procedure. Dit betekent dat ook in de executiefase meer capaciteit nodig zal zijn. Het is niet goed mogelijk om te bepalen of de capaciteitsproblemen door de invoering van snelrecht worden verminderd en, zo ja, in welke mate. Niet alle gevolgen van de invoering van snelrecht voor de capaciteit zijn (op dit moment) bekend. De diversiteit in de AU-projecten maakt het bovendien moeilijk om hierover in het algemeen een uitspraak te doen.

24. Verbetering van de efficiëntie gaat in het algemeen gepaard met *financiële voordelen*. Aan de ene kant zijn die ook bij de AU-aanpak te verwachten. Extra administratiekosten die aan lange procedures zijn verbonden, worden vermeden. Traagheid leidt tot overbodige correspondentie en vergroot de kans dat stukken zoek raken (Steenhuis, 1990). Ook het verdwijnen van de betekenisproblematiek heeft financiële voordelen. De posterijen hoeven bijvoorbeeld minder vaak ingeschakeld te worden om een dagvaarding te betekenen. Aan de andere kant brengt de AU-werkwijze extra kosten met zich mee, omdat extra apparatuur zoals faxen en computers nodig is. Indien de AU-werkwijze buiten kantooruren wordt gebruikt, brengt dat extra personele kosten met zich mee. Het is, onder andere door de diversiteit van de AU-projecten, in zijn algemeenheid niet te berekenen wat de financiële consequenties van snelrecht zijn.
25. Een soortgelijk probleem is dat een verbeterde efficiëntie bij de politie leidt tot meer te vervolgen zaken. Een gevaar is dat deze extra zaken de verdere strafrechtelijke keten zullen verstopen.

Alles samengenomen is de conclusie dat door het invoeren van snelrecht de efficiëntie in het strafproces op een aantal punten aanzienlijk verbetert. Maar het is twijfelachtig of deze efficiëntieverbetering leidt tot verlichting van de capaciteitsproblemen in de justitiële keten als geheel.

2.3.4 Andere voor- en nadelen

Tot slot worden nog vier onderwerpen besproken die los staan van de eerder besproken driedeling, namelijk: de positie van de verdachte, de positie van het slachtoffer, de schadevergoeding en de waarheidsvinding.

De verdachte heeft er belang bij dat snel duidelijkheid ontstaat in zijn zaak. Hij heeft ook recht op een afhandeling van zijn zaak binnen een redelijke termijn. De achtergrond hiervan is dat een verdachte niet te lang in onzekerheid mag verkeren over de vervolging en een eventuele straf; dat hij niet te lang onder druk van de (mogelijke) strafvervolging hoeft te leven (Den Hartog, 1992). Snelrecht is voor de verdachte een voordeel omdat voor hem eerder duidelijkheid ontstaat. Ook zou hij door snellere procedures eerder een normaal leven kunnen opbouwen. Dit argument geldt met name indien zware straffen dreigen, met name zware gevangenisstraffen. In snelrecht is het merendeel van de zaken echter niet zo zwaar. Er worden voornamelijk lichtere straffen opgelegd, met name boetes en taakstraffen en bij deze lichtere straffen weegt het voordeel van een snelle afhandeling niet zo zwaar.

Het slachtoffer heeft er belang bij dat de spanning die een strafzaak met zich meebrengt snel wordt weggenomen. Het verwerkingsproces van het slachtoffer wordt bemoeilijkt door een slepende rechtsgang, omdat emoties steeds opnieuw kunnen opspelen. Dit geldt zeker wanneer het slachtoffer — bijvoorbeeld als getuige — bij het strafproces is betrokken. Een sneller afhandeling van een zaak is weliswaar in het voordeel van het slachtoffer, maar dit geldt met name bij de zwaardere (agressie)delicten. Dergelijke delicten worden normaliter niet via snelrecht afgedaan.

Een ander mogelijk voordeel van snelrecht voor het slachtoffer is dat hij, als 'benadeelde partij', sneller zijn geleden schade vergoed kan krijgen. Het kan echter een nadeel zijn wanneer op het moment van de zitting de (volledige) schade nog niet bekend is. Een van de manieren om een snelle schadevergoeding te realiseren die recent in de belangstelling staat, is de strafrechtelijke dading (Wemmers en Van Hecke, 1992). Dading houdt in dat tussen de dader en het slachtoffer een (civielrechtelijke) overeenkomst tot stand komt over schadevergoeding. Door de politie worden zaken uitgezocht die voor dading in aanmerking komen. Daarna wordt geprobeerd om tot een overeenkomst tussen slachtoffer en dader te komen. Behalve voor het slachtoffer kan de dading voordelig zijn voor de dader. Als de dading is geslaagd, wordt de zaak geseponeerd.

Een nadeel van snelrecht kan zijn dat dading niet meer goed mogelijk is, omdat de officier van justitie direct na het verhoren van de verdachte al een vervolgingsbeslissing neemt. Er is dan geen tijd om een schaderegeling te treffen. Dit nadeel kan in de AU-werkwijze overigens vrij eenvoudig worden opgelost door de verdachte na de aanhouding wel direct te dagvaarden, maar, indien binnen de dagvaardingstermijn een dading is geslaagd, de officier van justitie de zaak alsnog te laten seponeren. Alles bijeengenomen kan worden geconcludeerd dat het invoeren van snelrecht slechts een geringe verbetering kan brengen in de positie van het slachtoffer.

Een grotere snelheid in het strafproces heeft voordelen voor de waarheidsvinding. Een voor de hand liggende reden is dat het geheugen minder betrouwbaar wordt naarmate meer tijd verloopt. Dit geldt niet alleen voor het slachtoffer maar ook voor de verdachte en eventuele getuigen. Op het eerste gezicht onbeduidende bijzonderheden kunnen voor de bewijsvoering belangrijk blijken te zijn en juist zulke details worden snel vergeten (Loftus, 1979). De snelheid is verder van belang voor de waarheidsvinding, omdat de bereidheid van het slachtoffer en van getuigen om mee te werken aan het strafproces na verloop van tijd afneemt (Gardner, 1987). Verder bestaat de kans dat voor het strafproces relevante personen niet meer beschikbaar zijn, bijvoorbeeld omdat ze naar het buitenland zijn vertrokken of zijn overleden. Over het algemeen geldt dat hoe langer het duurt voor een zaak op de zitting komt, hoe groter de kans dat de verdachte niet kan worden veroordeeld (Luskin en Luskin, 1986). Dit geldt overigens minder voor Nederland, omdat bij ons recht kan worden gesproken op basis van eerder afgelegde verklaringen die zijn opgenomen in het proces-verbaal. Snelheid is vooral van belang voor de waarheidsvinding in zaken die bewijstechnisch nog niet 'rond' zijn op het moment dat de verdachte wordt aangehouden. Snelrecht wordt echter uitsluitend toegepast bij zaken die 'rond' zijn. De conclusie is daarom dat dit argument voor snellere procedures op zichzelf wel geldig is, maar als zodanig niet van toepassing is op de invoering van snelrecht.

2.4. Samenvatting en conclusie

Snelrecht heeft verschillende verschijningsvormen. Het belangrijkste onderscheid dat tussen de verschillende vormen van snelrecht kan worden gemaakt, is tussen snelrecht waarbij de verdachte tot de zitting in voorarrest blijft, het zogenaamde snelrecht voor preventieven, en snelrecht waarbij de verdachte met een dagvaarding het politiebureau verlaat, het zogenaamde snelrecht voor niet-preventieven. Vooral deze laatste vorm wordt in de vorm van de AU-werkwijze steeds vaker toegepast.

Een beperking aan het gebruik van snelrecht zou voort kunnen vloeien uit het recht van de verdachte op voldoende tijd en faciliteiten om zich voor te bereiden op zijn verdediging; een recht dat in het Wetboek van Strafvordering en in internationale verdragen, het EVRM, is vastgelegd. In de praktijk blijken deze rechten echter nauwelijks een

belemmering te vormen voor het gebruik van snelrecht en zeker niet voor de AU-werkwijze, waarbij de dagvaardingstermijn tenminste enkele weken bedraagt.

Van het toepassen van snelrecht worden verschillende voor- en nadelen verwacht. Deze hebben voor een belangrijk deel betrekking op drie aspecten van het strafrecht die in de criminele politiek een prominente plaats innemen: rechtsbescherming, preventie en efficiëntie. Daarnaast zijn er nog voor- en nadelen die betrekking hebben op de positie van de verdachte, de positie van het slachtoffer, de schadevergoeding en de waarheidsvinding in het strafproces.

Het nadeel dat door het toepassen van snelrecht de rechten van de verdachte worden beperkt, blijkt in de praktijk nauwelijks voor te komen; zeker niet bij de AU-werkwijze. Het invoeren van snelrecht heeft op een aantal punten een aanzienlijke efficiëntieverbetering tot gevolg. Het is echter twijfelachtig of door snelrecht de capaciteitsproblemen worden verminderd in de justitiële keten als geheel. Verder brengt de invoering van snelrecht nauwelijks een verbetering in de posities van slachtoffers en verdachten. Ook de afhandeling van schadevergoeding wordt nauwelijks verbeterd en het voordeel van een hogere snelheid voor de waarheidsvinding is in de Nederlandse situatie, en zeker bij snelrechtzaken, te verwaarlozen. Alles samen genomen kan worden geconcludeerd dat de voor- en nadelen die aan het invoeren van snelrecht worden toegekend zich in de praktijk niet of nauwelijks voordoen.

Speciale aandacht verdient een laatste voordeel dat van de invoering van snelrecht wordt verwacht. Het betreft de veronderstelling dat snelrecht de generaal en speciaal preventieve werking van het strafrecht verbetert. Algemeen wordt aangenomen dat van sneller straffen een preventieve werking uitgaat, maar het is de vraag of die veronderstelling door empirisch onderzoek wordt ondersteund. In het volgende hoofdstuk wordt het weinige criminologisch onderzoek naar de speciaal en generaal preventieve werking van sneller straffen besproken. Vervolgens wordt in hoofdstuk 4 ingegaan op het psychologisch onderzoek naar sneller straffen. Daarna wordt het eigen empirische onderzoek naar de generaal en speciaal preventieve werking van sneller straffen door het invoeren van snelrecht besproken.